

III. ПРОМИСЛОВА БЕЗПЕКА У СУЧАСНИХ ЕНЕРГОЄМНИХ ТА ЕНЕРГОНЕБЕЗПЕЧНИХ УМОВАХ ВИРОБНИЦТВА

УДК 338.4

КАШТАНОВ С. Ф., канд. техн. наук, доцент
ПОЛУКАРОВ Ю. О., канд. техн. наук, доцент
ПРАХОВНИК Н. А., канд. техн. наук, доцент
МІТЮК Л. О., канд. техн. наук, доцент

Національний технічний університет України «КПІ імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ПРОМИСЛОВОЇ БЕЗПЕКИ

***Анотація.** Проаналізовано особливості реформування європейського та національного законодавства в сфері промислової безпеки з точки зору подальшої інтеграції України з країнами Європейського Союзу. Також визначено основні вимоги щодо проведення процедур нотифікації, сертифікації та маркування промислового обладнання і продукції.*

***Ключові слова:** директива, регламент, безпека, нотифікація, сертифікація, промислове обладнання.*

***Abstract.** The peculiarities of reforming the European and national legislation in the field of industrial safety from the point of view of further integration of Ukraine with the countries of the European Union are analyzed. The basic requirements for carrying out of procedures of notification, certification and marking of industrial equipment and products are defined.*

***Keywords:** directive, regulations, safety, notification, certification, industrial equipment.*

Існуючі на сьогодні в Україні тенденції щодо подальшого розвитку національної системи промислової безпеки визначаються цілями, які задекларовані у Договорі про асоціацію між Україною з однієї сторони та Європейським Союзом (ЄС) і державами членами з іншої сторони [1]. Договором про асоціацію, як і іншими відповідними нормативними документами у цій сфері [2, 3], пе-

редбачено подальшу імплементацію європейського та українського законодавства з промислової безпеки, а також корінне реформування національної системи промислової безпеки в Україні стосовно узгодження питань технічного регулювання, стандартів та оцінки відповідності промислового обладнання та продукції вимогам безпеки. Безумовно, що зробити це якісно і ефективно можливо лише за умови глибокого розуміння всіх особливостей послідовного розвитку європейського законодавства з промислової безпеки, а також існуючих особливостей його функціонування та застосування на сучасному етапі розвитку. Щонайперше це стосується таких важливих складових європейського законодавства, як процедура підтвердження відповідності промислового обладнання і продукції Директивам ЄС та Гармонізованим Стандартам EN, особливостей їх нотифікації, сертифікації та маркування, а також специфіки роботи експертних організацій, порядку допуску особливо небезпечного обладнання до експлуатації тощо.

Метою даної роботи є визначення основних особливостей реформування європейського та національного законодавства з промислової безпеки, і, в першу чергу, таких його складових, як нотифікація, сертифікація та маркування промислового обладнання і продукції.

Для кращого розуміння причин, за якими і був започаткований процес реформування, необхідно спочатку розглянути найбільш важливі етапи послідовного розвитку європейського та національного законодавств з промислової безпеки та основні особливості застосування Нового Глобального Підходу, який регламентує вимоги безпеки до окремих груп промислового обладнання.

Як свідчить європейський досвід у сфері експертної оцінки відповідності промислового обладнання та продукції, досягти необхідного рівня якості при виконанні таких робіт, і це необхідно чітко усвідомити, можливо лише у разі виконання стороною, яка здійснює подібні роботи, цілого ряду базових вимог, які визначені в стандартах ISO серії 17000 [4].

У першу чергу, це необхідність виконання роботи в сфері оцінки відповідності лише організаціями, що мають відповідну організаційну структуру та документацію, які чітко визначають її функції та відповідальність, а також наявність відповідної системи менеджменту якості, системи підготовки персоналу.

Лібералізація ринку та фактична відмова від державного регулювання у сфері експертної діяльності привели до суттєвого збіль-

шення кількості існуючих експертних організацій, які працювали в сфері оцінки відповідності та сертифікації промислового обладнання і продукції, при цьому державний контроль та нагляд за діяльністю цих експертних організацій на той час був майже відсутній. Безумовно, що все це не могло це призвести до зниження якості послуг в сфері оцінки відповідності та сертифікації промислового обладнання і продукції.

Виходом з цієї ситуації стало введення механізму саморегулювання ринку послуг у цій сфері, і в першу чергу, це стосується:

- створення на території держав ЄС професійних спілок експертних організацій, а саме асоціацій, союзів тощо, які могли би здійснювати різноманітні види діяльності в сфері оцінки відповідності та сертифікації промислового обладнання та продукції, і які були би сформовані за принципом введення єдиних загальнообов'язкових регламентів щодо їх діяльності та встановлення мінімальної кількості критеріїв щодо членства у цих спілках;

- встановлення згідно з положеннями стандартів ISO серії 17000 єдиних вимог до організацій, що здійснюють оцінку відповідності та сертифікації промислового обладнання і продукції, і які, в свою чергу, повинні бути основою для проведення акредитації даних організацій.

Таким чином, будь яка організація, яка здійснює свою діяльність у сфері оцінки відповідності та сертифікації промислового обладнання і продукції, не тільки не може стати членом вищезгаданої професійної спілки, але і не може бути допущеною до виконання будь-якого роботи у цій сфері без відповідної акредитації. Відповідно до регламенту ЄС № 765/2008 проведення акредитації в кожній з держав Європейської спільноти може бути здійснено лише єдиним національним органом з акредитації. Наявність обов'язкового підтвердження компетентності, а саме акредитації експертизи з промислової безпеки та атестації працівників з промислової безпеки є дуже важливою складовою в пакеті обов'язкових вимог до членів саморегулюючих експертних організацій.

Необхідно також відзначити, що відповідно до існуючого на даний час європейського законодавства з промислової безпеки підвищується і рівень відповідальності експертних організацій завдяки впровадженню обов'язкового страхування матеріальної (майнової) відповідальності членів експертної спілки.

Таким чином можна констатувати, що гармонізація стандартів та норм шляхом введення гармонізованих стандартів EN та взаєм-

не визнання результатів сертифікації промислового обладнання та продукції стали основою для взаємної довіри країн Європейського Союзу з промислової безпеки.

У той же час практична діяльність в цьому напрямі виявила і ряд суттєвих проблем. Наприклад, під гаслом боротьби за якість, можна легко обґрунтувати необхідність глобальної сертифікації всього виробничого обладнання та продукції. Безумовно, що практичне застосування такого підходу може привести до їх суттєвого подорожчання, оскільки в її собівартість виробник змушений закладати сертифікаційні випробування і процедури взаємного визнання сертифікатів.

Необхідно також відзначити, що практично в усіх країнах Європи усе виробниче обладнання та продукція були умовно поділені на дві великі групи: перша група — законодавчо регульована, друга — законодавчо нерегульована. При цьому держава бере на себе зобов'язання контролювати сертифікацію тільки такого виробничого обладнання та продукції (і лише тих їх параметрів), які можуть завдати шкоди здоров'ю людини і навколишньому середовищу. Сертифікація всього іншого виробничого обладнання та продукції і випробування щодо визначення сукупності їх параметрів якості є справою добровільною і здійснюється за згодою між постачальником і споживачем.

У подальшому домовленості про те, що не можна підміняти боротьбу за якість тотальною сертифікацією, призвели до створення в рамках Комісії Європейського Союзу відповідних Директив та Регламентів ЄС, які містять обов'язкові вимоги до безпеки певних груп продукції або їх параметрів. Директиви та Регламенти ЄС були включені в національні законодавства всіх країн ЄС.

Таким чином, запроваджена в країнах ЄС гармонізація стандартів та норм шляхом введення нових єдиних стандартів EN, а також введення відповідних Директив та Регламентів ЄС так званого Нового Глобального Підходу, які включені в національні законодавства всіх країн ЄС і регламентують вимоги безпеки до окремих груп промислового обладнання та продукції і їх маркування знаком CE, дозволили зробити суттєвий крок на шляху подальшого формування взаємної довіри країн ЄС у сфері ринку експертних послуг з процедур оцінки (підтвердження) відповідності та сертифікації промислового обладнання і продукції [3?7]. В Україні також ведеться активна робота щодо узгодження технічного регулювання, стандартів та оцінки відповідності з країнами ЄС. Так вже розроблені і набули чинності відповідні ДСТУ ISO (в то-

му числі і серії 17000) щодо оцінювання відповідності (Conformity assessment) промислового обладнання та продукції.

Згідно існуючого законодавства ЄС на виробниче обладнання та продукцію, які пройшли нотифікацію в рамках існуючих Директив та Регламентів ЄС, обов'язково повинен бути нанесений відповідний знак СЕ [4], [8]. Продаж виробничого обладнання та продукції без знака СЕ, тобто у випадку коли вони не пройшли процедуру нотифікації (оцінку відповідності вимогам безпеки в рамках Директив ЄС), в Європейському Союзі заборонена.

Слід зауважити, що Директиви та Регламенти Нового Глобального Підходу передбачають нанесення знака СЕ на продукцію (маркування СЕ) з деякими винятками, наприклад існують Директиви, що не передбачають нанесення знака СЕ. Сам процес маркування виробничого обладнання та продукції знаком СЕ складається із восьми основних етапів (див. рис. 1).

Маркування виробничого обладнання та продукції знаком СЕ свідчить про виконання вимог діючих Директив ЄС і надає право щодо присутності такого виробничого обладнання та продукції на Європейському ринку і унеможливорює введення будь-яких обмежень з боку країн-членів ЄС щодо свободи їх обертання на цьому ринку. Маркування СЕ обов'язково повинно бути нанесено на:

- новітнє виробниче обладнання та продукцію, які вироблені в країнах-членах ЄС або третіх країнах;
- будь-які продукти вторинного користування, імпортовані з держав, які не є членами ЄС;
- існуючі модифікації виробничого обладнання та продукції, які одного разу вже були марковані знаком СЕ.

Процедури оцінки відповідності [4–9] промислового обладнання та продукції вимогам Директив ЄС складають набір із восьми модулів (рис. 2). Одразу ж слід зауважити, що у семи з цих модулів (модулі: В, С, D, E, F, G і Н) передбачена участь третьої сторони — відповідного нотифікованого органу, і лише в одному модулі (модуль А) — участь третьої сторони не передбачена.

У більшості розглянутих модулів згадуються незалежні організації, так звані нотифіковані органи. Функції цих органів щодо виконання в рамках модулів процедур оцінки відповідності Директивам ЄС виконують незалежні та компетентні організації, які призначаються в рамках Комісії ЄС і які вважаються нотифікованими (призначеними) органами лише після внесення їх до відповідного Бюлетеня. На практиці функції нотифікованого органу, як правило, може виконувати і орган із сертифікації.

Процес маркування знаком СЕ

Рис. 1. Основні етапи маркування виробничого обладнання та продукції знаком СЕ

Слід підкреслити, що процедури нотифікації та сертифікації досить суттєво відрізняються одна від іншої. Основні відмінності процедур нотифікації та сертифікації приведені на рис. 3.

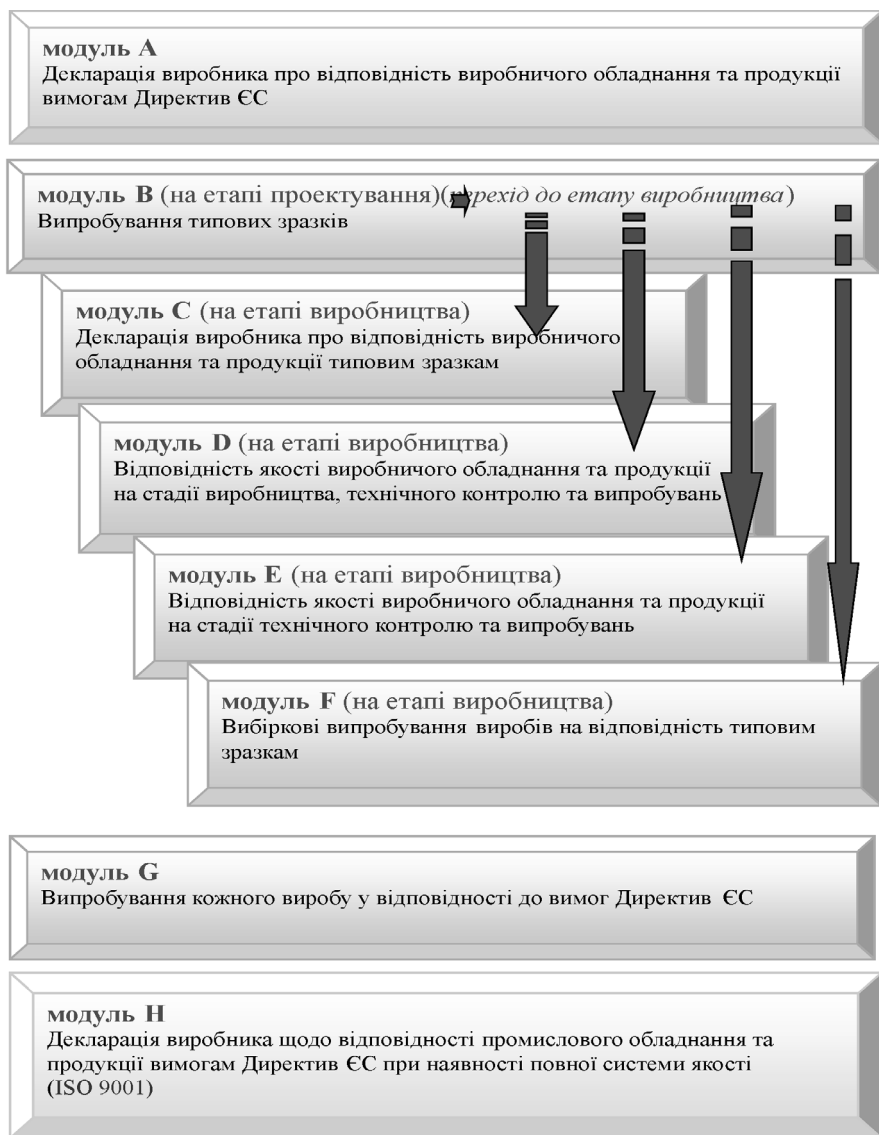

Рис. 2. Модулі процедур оцінки відповідності Директивам ЄС

У країнах Європейського Союзу запроваджені такі найважливіші елементи щодо вимог до органу з нотифікації:

- незалежність від будь-якого стороннього впливу на результати перевірок та випробувань;
- стабільність юридичної особи;
- технічна компетентність;
- професійний персонал;
- конфіденційність;
- гарантована компетентність субпідрядників;
- наявність договору гарантійного страхування;
- можливість в повному об'ємі виконувати завдання відповідної Директиви.

Мінімальні вимоги щодо постачальника продукції:

- повинен виконувати вимоги відповідних Директив ЕС;
- повинен узгодити з нотифікованим органом процедуру перевірки відповідності Директивам (вибрати відповідний модуль);
- не повинен без дозволу здійснювати маркування виробничого обладнання та продукції знаком СЕ;
- повинен стати резидентом в будь-якій із країн ЄС (мати заареєстроване представництво) або здійснювати поставки через відповідного резидента.

Враховуючі все вищенаведене, можна констатувати, що запроваджена в країнах ЄС гармонізація стандартів та норм шляхом введення нових єдиних гармонізованих стандартів EN, а також відповідних Директив та Регламентів ЄС (EU) так званого Нового Глобального Підходу до промислової безпеки, дозволили значно підвищити рівень взаємної довіри між країнами ЄС у цій сфері.

Усі ці процеси безпосередньо стосуються і нашої держави, яка послідовно продовжує проводити політику подальшої інтеграції з країнами Європейського Союзу. Так в Україні відповідно до Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [10] на основі діючих Директив та Регламентів ЄС (EU) вже розроблені і затверджені Кабінетом Міністрів України відповідні національні Технічні Регламенти з безпеки виробничого обладнання та продукції. На цей час до реєстру діючих в Україні Технічних регламентів з безпеки промислового обладнання та продукції входить вже майже 50 найменувань і ця робота продовжується.

Література

1. On approval of Technical regulation safety of machines / Cabinet of Ministers of Ukraine of January 30, 2013 № 62 (as amended according to CM number 632 (632-2013-P) on 08.28.2013).

2. Про запровадження заходів щодо стимулювання вдосконалення рівня безпеки й гігієни праці працівників на робочих місцях: Директива № 89/391/ЕС від 12.06.1989.

3. Загальна безпека продукції: Директива 2001/95/ЕС від 03.12.2001/

4. Оцінювання відповідності. Словник термінів і загальні принципи: ДСТУ ISO/IEC 17000:2007.

5. Загальні вимоги до органів акредитації, що акредитують органи оцінювання відповідності: ДСТУ ISO/IEC 17011:2005.

6. Засади сертифікації продукції: ДСТУ ISO/IEC Guide 67:2008.

7. Настанови щодо складання нормативних документів, придатних до використання для оцінювання відповідності: ДСТУ ISO/IEC 17007: 2009.

8. Загальні вимоги до знаків відповідності третьої сторони: ДСТУ ISO/IEC 17030:2005.

9. Порядок використання системи управління якістю організації у сертифікації продукції: ДСТУ ISO/IEC Guide 53:2008.

10. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України 124-VIII від 15.01.2015.

Інформація про авторів: Полукаров Ю. О., канд. техн. наук, доцент. email: polucarov@ukr.net